
SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ IN UNESCOVA KONVENCIJA O VARSTVU NEOPREDMETENE KULTURNE DEDIŠČINE

257

ICOM (Mednarodni muzejski svet) posveča leto 2004 neopredmeteni kulturni dediščini, kar je skladno z Unescovo Konvencijo o varstvu neopredmetene kulturne dediščine, sprejeto oktobra 2003. Tudi glavna tema 20. generalne konference ICOM-a v Seulu v Koreji oktobra 2004 in Mednarodnega muzejskega dne ICOM-a maja 2004 je bila nesnovna ali neoprijemljiva ali neopredmetena kulturna dediščina.

Ob Mednarodnem muzejskem dnevu (po Resoluciji, sprejeti 1977 v Moskvi) so se 18. maja 2004 Slovenski etnografski muzej in številni drugi slovenski muzeji pridružili prireditvam po svetu, ki so opozarjale na pomen neopredmetene kulturne dediščine.

V Slovenskem etnografskem muzeju sta se odvijala osrednja dogodka – okrogla miza o različnih načinih in ravneh, s katerimi in na katerih je neopredmetena dediščina obravnavana v etnologiji in folkloristiki, in avtorska predstavitev knjige dr. Mojce Ramšak *Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev*, ki poudarja pomen ustnih virov kot pomembnega etnološkega vira, s katerim se nemalokrat srečamo tudi v obliki subjektivnih izpovedi, spominov in življenjskih zgodb.

Dogodka ne gre pripisati zgolj dejstvu, da je sedež ICOM-a, Slovenskega nacionalnega odbora, v Slovenskem etnografskem muzeju, ali zgolj samo slučajju. V ustanovitvenem sklepu Slovenskega etnografskega muzeja je namreč zapisano: “Slovenski etnografski muzej na temelju poslanstva ohranja, proučuje in komunicira materialno in nematerialno kulturno dediščino s področja vsakdanjih in prazničnih načinov življenja v slovenskem etničnem prostoru, med Slovenci po svetu, v diaspori in drugod.”¹

Nesnovna ali neoprijemljiva ali neopredmetena kulturna dediščina je v Slovenskem etnografskem muzeju ohranjena v različnih zbirkah dokumentarnega značaja: zvočnih in vizualnih zapisih, rokopisih in terenskih zapisih. Muzej hrani več kot 600 zvezkov terenskih zapisov in več kot 200 enot vizualnih zapisov. Študije o tovrstni dediščini so objavljene v številnih strokovnih publikacijah. “Muzej tudi skrbi za ohranjanje, za

¹ Uradni list, št. 60, 3. člen.

posredovanje in učenje številnih védenj, znanj in tehnik (muzejske delavnice: čipkarstvo, lončarstvo, pletarstvo, poslikavanje panjskih končnic ...)", je na okrogli mizi argumentirala direktorica Slovenskega etnografskega muzeja mag. Inja Smerdel. Dodala je še, da je že septembra 2002 v Turčiji potekala Unescova okrogla miza ministrov za kulturo na temo "Neopredmetena kulturna dediščina – Ogledalo za raznolikost", ki je poudarjala pomembnost te dediščine in njene vloge v prizadevanjih za doseganje trajnostnega razvoja in pri izgrajevanju nacionalne identitete, predvsem v večkulturnih deželah, kjer promocija te dediščine zagotavlja prepoznavnost pluralne identitete.

258 Poleg Slovenskega etnografskega muzeja se v Sloveniji že desetletja ukvarjata s slovensko neopredmeteno kulturno dediščino še dve nacionalni ustanovi, in sicer Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU (ustanovljen 1934) in Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU (ustanovljen 1951).

Na okrogli mizi, ki jo je muzej pripravil v sodelovanju z GNI in ISN ZRC SAZU in z ICOM, Slovenskim odborom, je razprava obravnavala vprašanja terminološke narave (ali nesnovna ali neopredmetena ali neoprijemljiva kulturna dediščina), metodologije (kako različne pojave neopredmetene dediščine narediti oprijemljive) in vsebin.

Za muzealce po svetu postaja vprašanje neotipljive dediščine eno od pomembnejših področij bodočih raziskav. Kultura se ne manifestira samo v materialnih oblikah, v predmetih, temveč tudi skozi neoprijemljive elemente. Ti se prenašajo iz generacije v generacijo s pomočjo jezika, glasbe, gledališča, védenja, gest, navad, šeg in cele vrste drugih oblik posredovanja in tudi skozi predmete in kraje, od koder te ideje izvirajo. Neotipljiva dediščina na primer vključuje glasove, vrednote, tradicije, jezike, ustno zgodovino, življenje ljudstev, ustvarjalnost, prilagodljivost in razlike med ljudmi, ki se manifestirajo skozi oblačilno kulturo, prehrano, bivalno kulturo, tradicionalne obrti in tehnologije, zdravilstvo, religiozne obrede, vedenjske vzorce, šege, pripovedovanje zgodb itd. Dandanes se muzeji vsega sveta zavedajo, da bo treba poleg materialnih virov s pospeševanjem interdisciplinarnih pristopov posvečati posebno pozornost neoprijemljivim, nematerialnim informacijam. Muzeji naj bi v prihodnosti nadaljevali svoje temeljno poslanstvo zbiranja, varovanja, raziskovanja, izmenjave, predstavljanja in izobraževanja kot varuhi celotnega (totalnega) bogastva dediščine.

Unescova Konvencija o varstvu neopredmetene dediščine²

Na svoji 32. generalni konferenci oktobra 2003 je Unesco sprejel Konvencijo o varstvu neopredmetene kulturne dediščine, ki je bila oblikovana kot dodatek h Konvenciji za zaščito naravne in kulturne dediščine (Konvencija o svetovni dediščini), sprejeti na generalni konferenci Unesca leta 1972, in ki je neprecenljive vrednosti za človeštvo.

² Povzeto po ICOM News 2003, No. 4.

Konvencija o varstvu neopredmetene kulturne dediščine vsebuje naslednjo delovno definicijo neopredmetene kulturne dediščine: “Prakse, predstavitve, izrazi, znanja, veščine – kot tudi inštrumenti, predmeti, artefakti in z njimi povezani kulturni prostori – ki jih skupnosti, skupine, v nekaterih primerih posamezniki, prepoznajo kot del svoje kulturne dediščine. To neopredmeteno kulturno dediščino, ki se prenaša iz generacije na generacijo, stalno poustvarjajo skupnosti in skupine in se s tem odzivajo na svoje okolje skozi interakcijo z naravo in svojo zgodovino, kar jim daje občutek identitete in kontinuitete in vzpodbuja spoštovanje do kulturne raznolikosti in človeškega ustvarjanja” (julij 2003).

Konvencija Unesca je normativen in zavezujoč pravni inštrument ob že obstoječih inštrumentih na področju neopredmetene dediščine, ki se ukvarjajo z intelektualno lastnino v zvezi z uporabo ekoloških in okoljskih virov. 259

Izrazna področja, ki jih pokriva Konvencija, vključujejo jezike, ustno književnost (mite, pesmi, igre, genealogije), scenske umetnosti in telesne tehnike (vključno z rituali, športom, pantomimo), znanja in veščine (v zvezi z naravo in vesoljem, učenjem, zdravilstvom in kulinaričnimi tehnikami, tradicionalnimi umetnimi obrtni, proizvodnimi tehnikami) ter narativne oblike v vsej njihovi raznovrstnosti. Na vseh teh področjih je ustvarjalno dejanje utelešeno v veččinah in znanjih in ne v kakem konkretnem predmetu.

Razen tega Konvencija obravnava tudi naslednja odprta vprašanja v zvezi z neopredmeteno kulturno dediščino: odnos med opredmeteno in neopredmeteno kulturno dediščino; odnos med živo in čezmejno neopredmeteno kulturno dediščino; ukrepe za zaščito neopredmetene kulturne dediščine; potrebo po usklajeni koordinaciji na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni, da bi to dosegli.

Programi, ki se nanašajo na Konvencijo, vključujejo mednarodno Deklaracijo, ki opredeljuje “mojstrovine ustne in neopredmetene kulturne dediščine”, kompilacijo seznama neopredmetene kulturne dediščine človeštva ter seznam neopredmetene kulturne dediščine človeštva, ki jo je potrebno ohraniti in varovati. Neopredmeteno kulturno dediščino danes ogrožajo kulturna standardizacija kot posledica globalizacije, turizma, migracij, degradacije okolja, industrializacije, izseljevanja s podeželja in oboroženi konflikti.

Neopredmetena kulturna dediščina je živo tkivo, ki tvori zgodovino, je izvor identitete, ustvarjalnosti in kulturne raznolikosti. Medtem ko je opredmetena kulturna dediščina namenjena preživetju še dolgo po smrti osebe, ki jo je ustvarila oziroma naročila, je usoda neopredmetene kulturne dediščine veliko tesneje povezana z njenimi ustvarjalci, ker se prenaša z ustnim izročilom. Zaradi teh razlogov je potrebno izdelati posebne ukrepe za zaščito dediščine, ki jih definira Konvencija.³

Nina Zdravič Polič

³ Več o Konvenciji: Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage <http://unesdoc.unesco.org>